

Fikirselle ve Normatif Bölgeselleşme: ASEAN Örneği

Ideational and Normative Regionalism: The Case of ASEAN

Nilay TUNÇARSLAN

Öz

Bölgesinde istikrarın sağlanması, ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda işbirliklerinin geliştirilmesi hedefiyle kurulan ASEAN, kendine özgü bir bölgeselleşme biçimi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle 1997 Asya Krizi'nden sonra ekonomik karşılıklı bağımlılıkların güçlendirilmesine önem veren bölge ülkeleri iktisadi entegrasyonun yanında normatif ve fikirselle bütünleşme faaliyetlerini arttırmışlardır. Hem bölgenin oluşumunda hem de faaliyetlerin sürdürülmesinde bağımsızlık, müdahalesizlik, egemenliğe saygı, kültür ve tarihe yapılan vurgu ortak normları oluşturmakta, örgütün uluslararası zirve ve platformlarda izlediği politikalar normatif ve fikirselle bölgeselleşmesinin tamamlayıcısı olarak görülebilmektedir.

Koloni geçmişleri bulunan ülkelerin oluşturduğu ASEAN'ın bölgeselleşmesinin bir motivasyonunu da Karl Deutsch'un benzer değerleri paylaşan ülkelerin meydana getirebileceği ve "güvenlik toplumlari" olarak kavramsallaştırılan tehditlere karşı ortak hareket etme düşüncesi oluşturmaktadır. Farklılıklarının bulunmasıyla beraber birçok ortak norma da sahip Güneydoğu Asya ülkelerinin bir araya gelmeleri hem bu benzer değerlerden kaynaklanmış hem de örgüt, bu normları olası dış tehditlerden korunmanın bir yolu olarak görmüş ve uluslararası platformlarda savunucusu olmuştur. ASEAN, diğer birçok organizasyon gibi yapısını Avrupa bütünleşmesinden modellemiştir. Ancak, bölgenin kendi kültürel özellik ve değerlerini de bu süreç dahil etmesiyle örgütün yerelin, bölgeselin ve küreselin birleşimi olan normatif bir aktör olarak faaliyet gösterdiği ileri sürülebilmektedir.

Fikirselle ve normatif bölgeselleşme literatürüne katkı sağlamak amacıyla hazırlanan çalışma, bölgeselleşme araştırmalarının ekonomik ve güvenlikten farklı olarak üçüncü bir boyutuna dikkat çekmeyi hedeflemektedir. Bununla beraber her ne kadar son dönemlerde Avrupa dışı bölgeselleşme araştırmalarına yönelik artan bir ilgi gözlemlense de uluslararası ilişkilerin bölgesel analizlerinde Avrupa merkezilik hala hakim konumda olmakta, diğer bölgelerin kendi yapı ve özelliklerinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde bölgeselleşmenin fikirselle ve normatif boyutu çerçevesinde uluslararası ilişkiler literatüründeki eski, yeni ve karşılaştırmalı bölgeselleşme çalışmaları ile ekonomik, politik ve güvenlikten farklı olarak bölgelerin inşasında fikir ve normların etkisi ele alınacaktır. Bu bağlamda inşacı teori ve İngiliz Okulu'nun norm, ortak değer, kültür ve tarih temelli çalışmalarından yararlanılacaktır. İkinci bölümde tarihsel süreçte ASEAN incelenerek Güneydoğu Asya bölgesindeki bölgeselleşme çalışmalarına değinilecektir. Dekolonizasyon dönemi sonrası bölge ülkelerinin geliştirdikleri ilişkilerin

* Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası Ekonomi Politik Bilim Dalı, nilaytuncarslan@gmail.com

siyasi, ekonomik ve güvenlik boyutlarının olduğu ortaya koyulacaktır. Son bölümde ise, ASEAN'ın önceki bölümde ele alınan başlıklardan farklı olarak organizasyonun temelinde ASEAN tarzı olarak adlandırılan fikirselle ve normatif bir bölgeselleşmesinin de bulunduğu açıklanacak, örgütün geliştirdiği norm ve kuralların bölge inşası ve uluslararası girişimlere etki ettiği sonucuna ulaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Norm, fikirselle bölgeselleşme, Güneydoğu Asya, ASEAN, entegrasyon

Abstract

ASEAN, which was established for achieving stability, developing economic, political and cultural cooperation in the region, was evaluated a *sui generis* pattern of regionalism. Especially after 1997 The Asia Financial Crisis, countries of the region who give importance to strength the economic interdependence, increased normative and ideational integration activities besides economic integration. Both creating the region and sustaining activities, the emphasize of independence, non-intervention, respect to sovereignty, culture and history constitutes common norms and it can be seen that the policies of organization's in international summits and platforms are complementary of its normative and ideational regionalism.

One of the motivations behind ASEAN's regionalism which has formed by formerly colonized countries is the idea of the joint action which may constitute by countries that share common values to the threats, which is identified as "security communities" by Karl Deutsch. Beside having differences, Southeast Asian countries have a lot of common norms and their cluster is rooted by this similar values and the organization sees these norms as a tool to protect themselves from outer threats and championed them in international platforms. Like other organizations, ASEAN modeled its structure from European integration. However, with including regions own cultural characteristics and values, it can be argued that the organization operates as a normative actor which unites local, regional and global features.

This research is prepared to make a contribution to ideational and normative regionalism literature and aimed to take attention to the third dimension of regionalism that differs from economic or security regionalism studies. Additionally, although there is a remarkable increase in attention to non-European regionalism researches recently, the Euro-centrism on regionalism analysis remains dominant in the international relations field and it causes to ignore the other regions own structures and characteristics. In the first chapter of the research, old, new and comparative regionalism studies in international relations literature will be examined on the ideational and normative regionalism framework and different from economic, political and security dimensions, the impact of norms and ideas to constructing regions will be evaluated. In this context, researches on the norm, common values, culture and history of constructive theory and English School will be used. After this section, South East Asian regionalism studies will be expressed by examining ASEAN on the historical process and after the era of decolonization the dimensions of political, economic and security relations of region's states will be explained. In the final chapter, as distinct from topics of the previous chapter the ideational and normative regionalism stands as one of the key features of the organization's which is so-called *ASEAN Way* will be shown and it will be reached as a result that the norms and rules that organizations have developed have influence on region building and international initiatives.

Keywords: Norm, ideational regionalism, South East Asia, ASEAN, integration

Giriş

Soğuk Savaş döneminde çatışmaların durdurulması ve bölgesel istikrarın gerçekleştirilmesine yönelik ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer bir dizi alanda işbirliğinin sağlanması hedefiyle Endonezya, Filipinler, Malezya, Singapur ve Tayland tarafından 1967 yılında kurulan ASEAN, Güneydoğu Asya'nın en önemli bölgesel örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. 1984'te Brunei ve

1990'lardan sonra sırasıyla Vietnam, Laos, Myanmar ve Kamboçya'nın dahil olduğu genişleme dalgasıyla etki alanını arttıran ve daha çok ülkeler arası ekonomik entegrasyon hedefleriyle ön plana çıkan ASEAN'ın bölgeselleşmesinin bir boyutunu da; kültür, tarih, egemenlik gibi benzer değerler etrafında hedeflerini belirleyen ve ülkelerin politikalarını takip ederken normların göz önünde bulundurulması olarak nitelendirilen "fikirselleşme ve normatif girişimler" oluşturmaktadır. Özellikle 2000'ler sonrasında bölge içi ortak kimliğin sağlanmasında dış müdahalelerden kaynaklı oluşabilecek bağımsızlığa yönelik tehditlerin önlenmesi, ortak tarih, kültür ve paylaşılan fikirlere yapılan vurgu ve çok boyutlu bir politika izlemesi bölgesel örgütün temel dinamiklerini yansıtmaktadır. Sadece bölge içi ve bölgeler arası değil, uluslararası platformlarda da kalkınma, çevre, eğitim ve afet yönetimi gibi inisiyatifler almasıyla ASEAN normatif ve fikirselleşme bir girişimci olarak değerlendirilebilmektedir. Bu kapsamda bölge içinde yapılan anlaşmaların yanında uluslararası örgütler ve BM ile geliştirilen diyaloglar ve 2016-2020 arası dönemi kapsayan çeşitli alanlardaki Stratejik Plan'ı, ASEAN'ın bölgeselleşmenin fikirselleşme boyutuna yönelimi hakkındaki göstergelerinden birini oluşturmaktadır.

Her ne kadar ASEAN, bölge içi ve uluslararası normatif katkı sağlama hedefinde olsa da çeşitli alanlardaki sınırlılıkları bunun önünde engel oluşturabilmektedir. Bu sınırlılıklar; etnik ve bölgesel anlaşmazlıklar, dinsel ve siyasi farklılıkların yanında bölgedeki Çin ve Hindistan gibi yükselen ekonomilerin etkisi olarak sıralanabilmektedir. ASEAN'ın bölgesel ve uluslararası zorlanmaları etkinliğini olumsuz etkilese de; ülkelerin gerçekleştirdikleri ekonomik entegrasyon ve bölgesel üretim ağının başarısının yanında, örgütün düzenlediği zirveler, oluşturduğu programlar ve takip ettiği politikalar ile normatif ve fikirselleşme alanında da önemli bir aktör olduğu söylenebilmektedir.

Araştırmada ilk olarak bölgeselleşmenin fikirselleşme ve normatif boyutu çerçevesinde uluslararası ilişkiler literatüründeki eski, yeni ve karşılaştırmalı bölgeselleşme çalışmaları ile ekonomik, politik ve güvenlikten farklı olarak bölgelerin inşasında fikir ve normların etkisi ele alınacaktır. Bu bağlamda inşacı teori ve İngiliz Okulu'nun norm, ortak değer, kültür ve tarih temelli çalışmalarından yararlanılacaktır. Ardından tarihsel süreçte ASEAN incelenerek Güneydoğu Asya bölgesindeki bölgeselleşme çalışmalarına değinilecektir. Dekolonizasyon dönemi sonrası bölge ülkelerinin geliştirdikleri ilişkilerin siyasi, ekonomik ve güvenlik boyutlarının olduğu ortaya koyulacaktır. Son olarak ise, ASEAN'ın önceki bölümde ele alınan başlıklardan farklı olarak organizasyonun temelinde ASEAN tarzı olarak adlandırılan fikirselleşme ve normatif bir bölgeselleşmesinin de bulunduğu açıklanacak, örgütün geliştirdiği norm ve kuralların bölge inşası ve uluslararası girişimlere etki ettiği sonucuna ulaşılabilecektir.

Bölgeselleşmenin Fikirselleşme ve Normatif Boyutu

Coğrafi olarak yakınlığı bulunan, bunun yanında kültürel ve kimliksel bakımdan önemli ve ayırt edilebilir şekilde bağlantılı devletlerin oluşturduğu ekonomik, siyasi ve fikirselleşme girişimleri bölgeselleşme olarak tanımlanmaktadır (Paul, 2012, s. 4). Bunun yanında Acharya'ya göre (2008) bir bölgenin oluşması, diğer bölgelerde ve küresel düzeyde kendi zihinsel imajlarını üretmeleri ve

bir bölge olarak ifade edilmeleriyle mümkün olmaktadır. Daha çok iktisadi karşılıklı bağımlılıkların arttırılması ve bölge içi mal ve hizmetlerin serbest bir şekilde dolaşımını hedefleyen ekonomik bölgeselleşmeye indirgense de, bölgeselleşme girişimlerinin güvenlik, sosyo-politik ve kültürel boyutları da bulunmaktadır. Bu kapsamda önemli bölgeselleşme motivasyonlarından birini de normatif ve fikirselle bölgeselleşme oluşturmaktadır. Normatif ve fikirselle bölgeselleşmenin temel dinamiklerinin anlaşılması uluslararası ilişkilerdeki bölgeselleşme çalışmalarının tarihselle sürecinin analiziyle mümkün olabilmektedir.

Bölgeselleşme Çalışmaları

Tarihselle süreçte komşu devletlerin birbirleriyle etkileşim kurlmaları, imparatorlukların yayılcı emeller izlemeleri ve Panarabizm, Panslavizm gibi aynı ırktan olanların bir arada olması gerektiği fikrinden hareketle çeşitli bölgeselleşme çalışmaları yapılmış, bu faaliyetler “erken bölgeselleşme” olarak adlandırılmıştır. Bölgeselleşmenin asıl bildiğimiz anlamına gelmesi ise İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde gerçekleşmiş, Avrupada barışın sağlanabilmesi adına ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi fikri ileride Avrupa Birliği’ne dönüştürülecek Avrupa Ekonomi Topluluğu’nun kurulmasıyla sonuçlanmış ve bölgede ortak pazara geçilerek ekonomik bir entegrasyon oluşturulabilmiştir. Soğuk Savaş dönemi bölgeselleşme çalışmalarında genellikle Avrupa referans alınarak analizler yapılmış, bu dönemde farklı coğrafyalarda bölgeselleşme çabaları ortaya çıksa da en başarılı kurumsallaşma Avrupa Topluluğu olarak kabul edilmiştir.

Soğuk Savaşın sona ermesi ve devletlerin varlıklarına devam etmeleri için bir güvenlik şemsiyesine ihtiyaç duymalarının ortadan kalkması üzerine devletler daha fazla manevra alanına sahip olarak ekonomi ve demokrasi gibi alanlara yönelmiş (Hoffman ve Kfuri, 2007, s. 4), Avrupa Birliği’nin model alındığı ya da bölgenin kendi dinamiklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bölgeselleşme çalışmaları dünyanın birçok bölgesinde hız kazanmıştır. Panikkar’a göre (1999, s. 135), bölgeselleşme yalnızca AB ve ABD tecrübeleriyle yorumlanmamalı, her bölgenin sosyal, siyasal ve kalkınma girişimleri kendi özelliklerine göre ele alınmalıdır. Bu dönemle ilgili yapılan analizler “yeni bölgeselleşme” kapsamında değerlendirilmiş ve devlet merkezli çalışmalara ek olarak devlet ve devlet dışı aktörlerin etkileşimleri bölgeselleşme kapsamında değerlendirilmiştir (Fawcett, 2012, s. 4). Bölgeselleşmenin itici gücünün yalnızca güvenlik, ekonomi ve karşılıklı yarar sağlanması olduğu görüşü değişime uğramış; kültür, norm ve değer gibi sosyal unsurlar da bölgeselleşme motivasyonlarına eklenmeye başlanmıştır. Bu etkenlerin ortaya çıkışında küreselleşmeyle salgın hastalıklar, terörizm, ekonomik krizler gibi devlet sınırlarını aşan sorunların ortaya çıkması, bu döneme kadar ihmal edilen kalkınma, iklim, sağlık gibi yumuşak politika konularının gündem oluşturmaya başlaması, devlet dışı aktörlerin ve informel grupların uluslararası siyasette artan etkinliği ve küresel yönetişim mekanizmaların işleyişi konusunda yapılan tartışmalar etkili olurken (Börzel, 2016, s. 2), analiz düzeyi de buna bağlı olarak değişerek devlet merkezli perspektife ek olarak toplumsal, bölgesel ve küresel seviyede değerlendirmeler de gerçekleştirilmiştir. 2000 sonrası dönemde ise genellikle karşılaştırmalı bölgeselleşme çalışmaları artış göstermiş; Kuzey Amerika, Latin Amerika, Avrupa, Asya, Ortadoğu ve Afrika

gibi bölgelerdeki girişimlerin kurumsallaşma düzeyine ve yeni organizasyon biçimlerine göre kıyaslanarak benzerlik ve farklarının ortaya konulması hedeflenmiştir.

Tablo 1:Eski, Yeni ve Karşılaştırmalı Bölgeselleşme

Bölgeselleşme Türü	Dünya Düzeni	Aktörler, Alanlar	Organizasyon Biçimi	Metodoloji
Eski Bölgeselleşme	İki kutuplu Soğuk Savaş	Devlet merkezli, sert bölgeselleşme	Resmi bölgeselleşme	Avrupa merkezli
Yeni Bölgeselleşme	Soğuk Savaş sonrası düzen	Devlet ve devlet dışı aktörler, sert ve yumuşak bölgeselleşme	Resmi ve resmi olmayan bölgeselleşme	Bölgesel özelleşme
Karşılaştırmalı Bölgeselleşme	Çok kutupluluk	Devlet ve devlet dışı aktörler	Çok çeşitli organizasyon biçimleri	Avrupa-dışı karşılaştırmalı bölgeselleşme

(Kaynak: Söderbaum, F. (2015) "Early, old, new and comparative regionalism: the scholarly development of the field" *The Transformative Power of Europe. KFG Working Paper Series*, 64, Berlin: Freie Universität, s. 23)

Daha önce akılcı teoriler ve pozitivist yöntemlerle ele alınan bölgeselleşme, yeni bölgeselleşme dönemiyle beraber eleştirel ve inşacı yaklaşımlarla da açıklanmaya başlanmıştır. Bölgenin inşa edilen bir olgu olduğu öne sürülmüş, kültür, tarih, norm, dil ve değerlerin önemine vurgu yapılarak bölgeselleşmenin oluşumunda fikir ve normların etkisi üzerine tartışmalar ortaya çıkmıştır.

Bölgelerin İnşasında Fikir ve Normların Etkisi

Bölgeler ve bölgesel düzenler siyasi-güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel unsurlar gibi farklı motivasyonlar çerçevesinde oluşturulabilmektedir. Siyasi ve güvenlik temelli bölgeselleşmeler ortak güvenliği ve güvenlik işbirliğini ele aldığı gibi insan hakları, insan güvenliği gibi fikirleri de kapsamaktadır. Ekonomik bölgeselleşme serbest ticaret bölgesi ve gümrük birliklerinin oluşturulmasını amaçlamakta, neoliberalizm ve Washington Konsensusu gibi fikirlerden temellenmektedir. Ekonomik bölgeselleşmenin ilk örneğini 19.yy'daki Alman gümrük birliği Zollverein oluştururken, Avrupa Birliği'nin kökenleri olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve sonrasındaki Avrupa Ekonomik Topluluğu, ekonomik entegrasyonun en somut örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. İktisadi bütünleşme akademik birçok çalışmanın konusunu oluştururken, Jacob Viner'in *The Customs Union Issue* (1950) çalışması günümüz ticaret anlaşmaları, gümrük birliği ve ekonomik birlik girişimlerine bütüncül bir bakış açısı sunmuş, bu alanın temel teorilerini oluşturan David Mitranı (1948) fonksiyonalizm ile devletler arası işbirliğine vurgu yaparken, Ernst Haas (1964) geliştirdiği neofonksiyonalizm ile ekonomik entegrasyonun temel motivasyonlarını bu işbirliğinin kurumlar aracılığıyla diğer sektörlere aktarılması biçimde açıklamıştır. Sosyo-kültürel bölgeselleşme ise pan ideolojileri, etnik grupları ve bölgesel değerler gibi bileşenleri ele almaktadır. Bölgelerin oluşturulması ve fikirlerin yayılmasıyla ilgili realist ve inşacı bakış açıları farklı görüşler sunmaktadırlar. Realist teorisyenler, fikirlerin yayılımının güç çevresinde gerçekleştiğini ve baskı yoluyla empoze edilebildiğini savunmakta, inşacı düşünürler

ise fikirlerin benimsenmesi için zorlayıcı bir gücün varlığının şart olmadığını ileri sürmektedirler (Acharya, 2012a, s. 189-190).

Nicholas Onuf, Alexander Wendt gibi düşünürlerin temelini oluşturduğu inşacı teori, devletler arası ilişkilerin de yeryüzündeki tüm nesnelere gibi bir inşa sürecinin ürünü olduğunu ve tüm olguların inşa edenlerin onlara yüklediği anlamdan bağımsız olamayacağını öne sürmektedir (Fierke, 2013, s. 188). Bölgeler de bu bağlamda yalnızca coğrafi sınırlarla ifade edilememekte, oluşumunda farklı unsurlar etkili olmaktadır. Pempel (2005, s. 4), bölgelerin coğrafi yakınlık ve ekonomik ilişkilerinin yanında fiziksel, zihinsel ve davranışsal özelliklerin bir karışımından oluştuğunu ifade etmiştir. Eklektik çalışmalar gerçekleştiren ve devletlerin egemenliklerinin korunmasını, müdahalesizliği ve güç kullanılmamasını savunan (Wheeler, 2003, s. 6) İngiliz Okulu düşünürleri de bölgeselleşmeyle ilgili analizlerinde hem realist hem inşacı teoriden yararlanmışlardır. Barry Buzan uluslararası düzeni hem fiziksel hem fikinsel değerler çerçevesinde inceleyerek, bölgeselleşme çalışmalarının çok boyutluluğuna işaret etmiştir (Paul, 2012, s. 16). Hedley Bull ise, bölgeselleşmeyi devlet ve küresel arasında bir orta zemin olarak görmüş; güvenlik, ekonomik, çevresel yönetim, adalet gibi alanlarda işbirliği için bölgeselleşme girişimlerinde bulunduğunu ifade etmiştir (1977, s. 294). Bull, *The Anarchical Society* (1977) eserinde devletlerin egemenliğine saygıyı temel bir norm olarak görmüş, ortak değerler etrafında kurulabilecek bir sistemde düzenin mi adaletin mi öncelikli olduğunu tartışmıştır. Martin Wight (1977, s. 33) da benzer şekilde devletler sisteminin üyeleri arasında kültürel birlik olmadan var olamayacağını ifade etmiştir. Devletler sistemine benzeyen yapılarıyla bölgesel sistemler de, uluslararası normların yapılarıyla uyusmamasından kaynaklı kendi değerleri etrafında bölgeselleşme girişimlerinde bulunabilmekte (Hurrell, 2006, s. 135); ortak değerler, paylaşılan tarih ve kültür, coğrafi olarak da yakın konumlanan ülkelerin entegrasyon faaliyetlerinde bulunma imkanlarını arttırmaktadır.

Bir bölgedeki farklı ulusal kimlikler etkileşim halinde olabilmekte ana akım teorilerden farklı olarak inşacı düşünceye göre bu kimlikler birbirini dışlamak yerine tamamlayıcı görevi üstlenebilmektedir. Bölgedeki tüm fikir, norm, kültür ve kimliklerinin bileşenleri beklentileri şekillendirmekte, böylece takip edilecek politikaların amaçları ve amaçlar için gerçekleştirilecek işbirlikleri oluşturulmaktadır. Dolayısıyla bölgesel kurumsallaşmanın tek göstergesi materyal unsurlar ve sağlanan ekonomik kazançlar olmamalı (Acharya, 2012b, s. 9), bölgesel entegrasyonun normatif ve fikinsel bir birlik sağlama başarısına da dikkat çekilmelidir. Bölgesel kimlik ve bölge toplumunun inşasında normlar, araçsal ve fonksiyonel bölgeselleşme yetersiz kaldığında yarar sağlamak ve çatışma çözümü mekanizmalarının geliştirilmesinde rol oynamaktadır (Baogang, 2017, s. 96). Adler (1997, s. 250), inşacı teoriden hareketle bilişsel bölge kavramsallaştırmasında bulunmuş, bölgelerin yalnızca coğrafi yakınlıklarına göre değil, devletlerin sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik etkileşim amaçlarına göre oluşturulduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla etkileşimin de ötesinde bölgelerin ortak kimliğin paylaşılmasıyla inşa edildiği öne sürülmüştür (Adler ve Crawford, 2002, s. 3). Karl Deutsch bu durumu “güvenlik toplumlari” ile ilişkilendirmiş, bir bölgedeki toplumların ortak değerlere sahip olması ve ülkeler arası karşılıklı iletişimin arttırılmasıyla kuvvet kullanma ihtimalinin ortadan kaldırılabileceğini

ve barış ortamına sahip bir bölgenin tesis edilebileceği düşüncesini geliştirmiştir (Dedeoğlu, 2004, s. 10). Dolayısıyla tüm yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğunda ekonomik çıkar, coğrafi yakınlık, güvenlik, ortak tarih, kültür, değer, kimlik ve normların birleşiminin bölgeleri oluşturduğu söylenebilmektedir.

Bölgelerin ortak fikirlerden oluştuğu düşüncesinin yanında, bir bölge yeni bir fikir ve norm üretebilmekte, bunların küresel seviyede yayılmasını sağlayabilmekte ya da bir bölge uluslararası bir değeri kendi bölgesinde içselleştirebilmekte ve bu durum bölgenin oluşumuna etki edebilmektedir. Acharya'ya göre (2012a, s. 193-195) fikirler bölgeleri üç yolla şekillendirebilmektedir. İlk olarak, bireylerin ve toplumların daha önceden sahip oldukları fikirler, dünya görüşleri ve prensipler bölgesel düzenleri dönüştürebilmektedir. Latin Amerikada Simon Bolivar, Avrupada Jean Monnet ve Robert Schuman Ortadoğuda Cemal Abdül Nasır ve Pan fikirler bölgesel kimlik üzerine etki etmiştir. İkincisi, başka bir bölgede ortaya çıkan normun öğrenilmesi, içselleştirilmesi ve bölgeye özgü değerler çerçevesinde yorumlanmasıyla oluşmaktadır. Örneğin, ASEAN'ın kurumsallaşmasında AB'yi örnek almasının yanında egemenlik, müdahalesizlik gibi kendi normlarını sürdürmeye devam etmesi, fikirlerin bölgeyi şekillendirmesindeki ikinci tür yaklaşımla örtüşmektedir. Son olarak, başka bir bölgede geliştirilen normun taklit edilmesi ve doğrudan kopyalanması yoluyla uygulanmasıdır. AB tüzüğüne ve organlarının pek çok bölgesel organizasyon tarafından kopyalanması üçüncü tür bölgeselleşme fikirlerine örnek oluşturmaktadır.

Bölgeselleşmenin fikirsel ve normatif boyutunun son yıllardaki bir örneği ASEAN olarak karşımıza çıkmaktadır. ASEAN'ın tarihsel sürecinin açıklaması; ASEAN'ın oluşumundaki ortak fikirlerin etkisinin, bölgenin yeni normlar üretmesinin ve uluslararası değerlerin ASEAN tarafından içselleştirilmesi veya organizasyonca yeniden yorumlanmasının anlaşılmasına imkan vermektedir.

Tarihsel Süreçte ASEAN

Dünya üzerinde en fazla nüfusa ve topraksal alana sahip Asya kıtası; farklı kültürlerin, dillerin, dinlerin ve etniklerin yer aldığı bir coğrafya olarak karşımıza çıkmakta, birçok bölgesel organizasyonun bir arada bulunmasını beraberinde getirmektedir. Bölgeselleşme faaliyetleri yalnızca kıta içinde sınırlı kalmamakta, bölgeler arası işbirlikleri geliştirilmekte ve örgütlerin kapsamı daha geniş alanlara yayılabilmektedir. Asya'daki bölgeselleşme faaliyetlerinin de farklı motivasyonlardan temellendiği görülmektedir. Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Kazakistan, Rusya ve Çin'in oluşturduğu ve daha çok güvenlik işbirliği organizasyonu olan Şangay İşbirliği Örgütü (SCO), ekonomik ve sosyo-kültürel işbirliğini hedefleyen Afganistan, Bhutan, Maldivler, Nepal, Bangladeş, Pakistan, Sri Lanka ve Hindistan'dan oluşan Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü (SAARC), bir çok Asya ülkesini okyanusun diğer tarafıyla bir araya getiren Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Endonezya, Malezya, Tayland, Filipinler, Singapur, Brunei, Vietnam, Laos, Myanmar ve Kamboçya'nın üye olduğu Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ve

Çin, Japonya, Güney Kore'nin katılımıyla oluşan ASEAN+3 ile, bu ülkelere Hindistan, Rusya, Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD'nin dahil olmasıyla gerçekleşen Doğu Asya Zirvesi (EAC) Asya'daki öne çıkan bölgeselleşme girişimleridir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın pek çok bölgesinde sömürgeci devletler statükoyu sürdürmeye, koloniler ise bağımsızlıklarını kazanmaya, bağımsız devletler ise bunu devam ettirebilmeyi hedeflemişlerdir. Böyle bir ortamda çatışmalardan kaçınılması ve bölgede istikrarın sağlanabilmesi amacıyla 1961 yılında Malezya, Filipinler ve Tayland bir araya gelerek ASEAN'ın temeli olan ilk bölgesel işbirliği organizasyonu Güneydoğu Asya Birliği'ni (ASA) kurmuşlardır (Pollard, 1970, s. 244). Ancak dekolonizasyonla birlikte İngiltere'nin bölgeden çekilmesinin ardından üyeler arasında topraksal anlaşmazlıkların ortaya çıkması, ASA'nın varlığını devam ettirememesine neden olmuştur.

ASA'nın ardından daha kapsamlı ve etkin bir organizasyon oluşturulması fikri gündeme gelmiş, ASA üyelerinin yanında Singapur ve Endonezya'nın bir araya gelmesiyle 1967 yılında ASEAN'ın kurucu metni olan Bangkok Deklarasyonu yayınlanmıştır. Kurulduğu dönemde bölgesindeki anlaşmazlıklar ve Vietnam Savaşı'nın etkisiyle çatışmaların durdurulması ve istikrarın sağlanması temel amacı oluşturmuş, Soğuk Savaş'ın ardından yeni üyelerin de eklenmesiyle beraber ekonomik faaliyetler de arttırılmaya başlanmıştır. 1984'te Brunei, 1995'te Vietnam, 1997'de Laos ve Myanmar ile son olarak 1999'da Kamboçya'nın dahil olmasıyla günümüzdeki halini almıştır. Örgütün amaçları; “bölgede müreffeh ve barışçıl Güneydoğu Ülkeler Topluluğu oluşturabilmek için ekonomik büyümeyi, sosyal ve kültürel gelişmeyi eşitlik ruhu ve ortak girişimlerle hızlandırmak, bölge devletleri arasında adalet ve hukukun üstünlüğüne ve BM Tüzüğü'ndeki ilkelere bağlı kalarak ve saygı duyarak bölgesel barış ve istikrarı desteklemek, ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, bilimsel ve idari alanlarda ortak çıkarlar doğrultusunda aktif işbirliği ve karşılıklı yardımı teşvik etmek, öğrenim, uzmanlık, teknik ve idari alanlarda üye devletlerin birbirlerine eğitim ve araştırma yardımı sağlaması, tarım ve sanayi, ticaretin genişlemesi alanlarında daha etkili işbirliğinde bulunmak, Güneydoğu Asya çalışmalarının teşviki ve aynı amaç ve hedefleri olan mevcut uluslararası bölgesel organizasyonlarla yakın ve faydalı işbirliklerinin sürdürülmesi” olarak belirtilmiştir (ASEANA, t.y.).

1976 yılında örgütün kabul ettiği Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'na (TAC) göre ise, ASEAN'ın temel ilkeleri ortaya konulmuştur. Bunlar; “bağımsızlığa, egemenliğe, eşitliğe, tüm ulusların topraksal bütünlüğü ve ulusal kimliğine karşılıklı saygı, tüm devletlerin dış müdahale ve baskı olmaksızın ulusal varlığını devam ettirme hakkı, iç ilişkilere başkasının müdahalesizliği, anlaşmazlıkların barışçıl araçlarla çözülmesi, güç kullanım tehdidinin kullanılmaması ve üyelerin arasında efektif işbirliğinin sağlanması” olarak nitelendirilmiştir. İnfornel platformlar haricinde 2017 yılına kadar 31 zirve gerçekleştiren ASEAN, 1995'te yasal açıdan da bağlayıcılığı olan bir anlaşma olan Nükleer Silahlardan Arındırma Anlaşması'nı imzalamıştır. 1997 Asya Finansal Krizi sonrasında bölgedeki küçük devletlerin dayanışma içinde olabilecekleri etkili bir kurumun varlığına duyulan ihtiyaç kapsamında ASEAN güçlendirilmeye çalışılmış ve örgüt faaliyetlerini arttırmıştır (Stubbs, 2002, s. 448). 2005 yılındaki Kuala Lumpur Zirvesi'nde güvenlik, sosyo-kültürel ve ekonomik

olmak üzere üç alanda ASEAN Topluluğu'nun kurulması öngörülmüştür. Son yıllarda örgütün ilgi alanları genişleme göstermiş barış, güvenlik, sosyal ve kültürel gelişmelerin yanında insani meseleler, iklim ve çevresel sorunlar, terörizm, göç gibi konular da ASEAN'ın gündemini oluşturmuş, çeşitli konu başlıkları 2016-2020 Stratejik Plan çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca bu süreçte ASEAN+3 ülkelerinin ekonomik karşılıklı bağımlılıkları da artış göstermiş, ülkelerin kurdukları çoklu üretim ağları ve yaptıkları serbest ticaret anlaşmaları "noodle kasesi" kavramsallaştırılmasıyla ifade edilmeye başlanmıştır (Baldwin, 2007, s. 5).

ASEAN'ın güvenlikten ekonomiye, teknik yardımlardan sosyo-kültürel işbirliğine tüm bu girişimleri örgütün çok boyutlu ve çok kapsamlı yapısına işaret etmektedir. ASEAN'ın farklı unsurlardan oluşan programının önemli bir bileşenini de organizasyonun hem oluşumunda hem de yürütülen faaliyetlerindeki fikirsel ve normatif bölgeselleşmesi oluşturmaktadır.

ASEAN'ın Fikirsel ve Normatif Bölgeselleşmesinin Değerlendirilmesi

Bölgenin istikrarı için işbirliği yapmayı amaçlayan ve hedeflerini takip etmede farklı enstrümanlar kullanan ASEAN'ın hem bölgesel olarak inşa edilmesinde hem de küresel yönetimdeki etkinliğinde normların ve fikirlerin önemli olduğu görülebilmektedir. Sadece norm alıcı değil, aynı zamanda kendi değerlerini koruyarak bölgeselleşmede yeni normlar üretmesi "ASEAN tarzı – ASEAN way" bölgeselleşme olarak adlandırılmasına neden olmaktadır. Üye ülkelerin materyal güçleri, örgütün eksik kurumsallaşması, yükselen güçlerden Çin ve Hindistan'ın bölgede artan etkinliği ve ülkelerin kendi aralarında çeşitli topraksal ve etnik anlaşmazlıklarından kaynaklı sınırlılıklarının bulunmasına karşın, örgüt ekonomik entegrasyon ve bunun sağladığı iktisadi kazançların yanında kuruluşundan itibaren ülkelerin bir arada olmasına imkan veren bir platform niteliğini taşımakta, sorun ve anlaşmazlıkların barışçıl araçlarla çözülmesini desteklemesi gibi katkılar sağlamaktadır. Bu bakımdan bölgeselleşmenin fikirsel ve normatif boyutları ASEAN'ın açıklanması için uygun çerçeveyi oluşturmaktadır.

Bölgen İnşası Politikalarının Uygulanmasında Fikir ve Normların Etkisi

"Bir Vizyon, Bir Kimlik, Bir Topluluk" sloganıyla (ASEANb, t.y.) bölgesel faaliyetlerini sürdüren ASEAN, Bangkok Deklarasyonu'nun ardından kendi bölgesinin inşasına yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Uluslararası zirvelerde ve devletlerarası görüşmelerde egemenlik, eşitlik ve karşılıklı saygı ilkeleri vurgulanırken üye ülkelerin bayraklarının renklerinin kullanıldığı ve bölgenin birliğini, istikrarı, barışı ifade eden sembollerin yer aldığı ASEAN bayrağı, dostluk ve dayanışma anlamına gelen amblemleri, toplantılarından önce barış, refah ve ortak gelecek temalı sözleri bulunan ASEAN Marşı'nın çalınması gibi uygulamalar ASEAN ortak kimlik ve geleceğine vurgu yapmakta, bölgenin sembol ve söylemlerle inşasına katkıda bulunmaktadır.

ASEAN'ın bölgeselleşmesindeki temel fikir, coğrafi konum ve zorlanmalarının ötesinde tek bir Güneydoğu Asya oluşturarak bölgesel kimliğin ön plana çıkartılmasıdır. Bu fikrin pratiğini,

ASEAN'ın kuruluş amaçları ve 1997'de yayınlanan 2020 Vizyonu'nda yer alan barışçıl ve refah topluluğunun inşası doğrultusunda ASEAN Topluluğu'nun kurulması oluşturmuştur. ASEAN kimliğinin oluşmasına bir diğer katkı da normlarından gelmektedir. Ulusal egemenliğe saygı, iç işlerine müdahalesizlik ve anlaşmazlıkların çözümünde güç kullanım tehdidine başvurmamak siyasi ve yasal normları oluştururken, organizasyon içinde konsensusun sağlanması sosyo-kültürel normuna örnek olarak gösterilebilmektedir. Bunun haricinde ASEAN'ın kimliğinde adaletle saygı, hukukun üstünlüğü, özgürlük, egemenlik, son zamanlarda insan hakları ve demokrasi gibi değerler ile ortak kültür, tarih ve ilişkilerdeki çok boyutluluk gibi davranış kalıpları da bulunmaktadır (Acharya ve Layug, 2012, s. 9-13).

Örgüt kimliğinin bir parçası olarak Jetschke ve Katada (2016, s. 238), ASEAN'ı yumuşak bölgeselleşme olarak nitelendirmiş, örgütün kurumlarına katılmada devletler özgür bırakılmıştır (Koga, 2010, s. 90). ASEAN'a sonradan dahil olan CLMV ülkelerine (Kamboçya, Laos, Myanmar ve Vietnam) organizasyona üye olacakları dönemde siyasi dönüşüm için ısrar edilmemiş, yalnızca ekonomik ve güvenlik düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür (He, 2016, s. 3-4). Bu zaman zaman ASEAN'ın sadece bir "diyalog ortamı-talk shop" (Katsumata, 2006, s. 181; Simon, 2013) oluşturduğu yönünde eleştirileri beraberinde getirirse de özellikle Çin ve ABD'nin etkinliğini arttırmamasından çekinen bölge devletleri için müdahalesizlik ve zorlayıcı yaptırım kararlarının olmaması örgütün hedefleriyle örtüşmektedir. ASEAN'ın ortaya çıkışındaki gelişmeleri Deutsch'un güvenlik toplumu kavramsallaştırmasına benzeten Checkel (2016, s. 560), bölgenin büyük güçlerin etkisinden korunmak için bir araya geldiğini ifade etmiştir.

ASEAN'ın müdahalesizlik ve egemenlik normuna çokça vurgu yapması bölgenin kolonyal geçmişi ve emperyalizm ile ilişkilerinden de kaynaklanmaktadır. Bu durum Güneydoğu Asya ülkelerinin sömürge işgaline maruz kalmamış AB'den farklı olarak ulusal sınırlara daha fazla önem vermesini ve ulus üstü bir otoriteye "egemenliğin paylaşımı – pooling" yapmamasını beraberinde getirmiştir (Baogang, 2017, s. 98). ASEAN tarzı bölgeselleşmenin bölge için daha uygun olduğu söylenmiş ve organizasyonun başarısının Güneydoğu Asya devletlerini egemenlik devrine zorlamaması ve ulusal bağımsızlığın konsolidasyonuna saygı duyulması olarak ifade edilen kendi normlarını geliştirmesi olarak değerlendirilmiştir (Koga, 2010, s. 80-81). ASEAN'ın kurulmasındaki temel amaç AB ve MERCOSUR'dan farklı olarak ortak pazar oluşturulması değil, dış etkilerin azaltıldığı istikrarlı bir çevrenin sağlanması olmuştur (Tüzgen, 2019; Karadeniz ve Gök, 2019). Bu kapsamda ASEAN tarzı bölgeselleşme olarak tanımlanan, ulusal egemenliğe zarar vermeyecek resmi kurumsal yapılar olmadan bölgeselleşme prensibini benimsemişlerdir (Börzel ve Risse, 2009). ASEAN'ın kendine özgü bölgeselleşmesi Batı'nın önerdiği yasal temelli bölgeselleşmeden farklı bir sistem olarak gayriresmi diplomasi olarak adlandırılan Track II biçiminde ilişki kurmaya örnek gösterilebilmektedir (Ravenhill, 2009, s. 220).

AB, kendisini ulusüstü bir normatif güç olarak tanımlamakta ve komşu devletlerle ilişki kurarken siyasi tercihleri şekillendirmede hegemon bir güç olarak koşulluluklar öne sürmektedir. ASEAN'ın normatif etkisi ise büyük güçlerin Asya'ya müdahalesizliği çerçevesinde şekillenmektedir (He, 2016, s. 1). AB'nin entegrasyon başarısı, bölgesel organizasyonların model olarak Avrupa'yı taklit

etmelerine neden olmaktadır. Ancak ASEAN'ın AB'den etkilenmekle beraber kendi normları ve diplomatik kültürüyle bölgede istikrar ortamını sağlaması, AB tarzı bir ulus üstü kurum olmadan da bölgeselleşmenin olabileceğini göstermektedir (Hurrell, 2006, s. 133). Avrupa normları, hukukun üstünlüğünün ve demokrasinin sağlanması gibi yasal düzenlemeleri kapsarken; Asya'da bağımsızlık, karar alma sürecinde fikir birliğinin oluşması, informellik ve üye devletlerin çıkarları önem taşımaktadır. ASEAN'ın Japonya ve Avustralya ile geliştirdiği diyalog sonucunda demokrasi normu da bölgede son zamanlar etkili olmaya başlamıştır. ASEAN normları küresel, uluslararası ve Asya bileşenlerinin bir karışımı olarak görülebilmektedir. Bu normlar bölgeselleşme faaliyetlerinin başladığı yıllardan bu yana gelişme göstererek ilerlemiştir. Örneğin, erken dönem Asya bölgeselleşmesinde ortak norm; anti emperyalizm ve bağımsızlık olarak karşımıza çıkmaktadır. 1950'lerde Afrika'yla beraber Asya'da da bağlantısızlık normu ön plana çıkarken, ASEAN'ın müdahalesizlik ilkesinin normatif çerçevesini 1976 yılında yayınlanarak kurumsallaştıran Dostluk ve İşbirliği Anlaşması (TAC) oluşturmuştur. Anlaşma, işbirliğinin yanında bağımsızlığı, eşitliği, topraksal bütünlüğe saygıyı ve dış müdahale ve tehditlerden kaçınmayı vurgulamaktadır. ASEAN+3 çerçevesinde geliştirilen ilişkiler ise hem Dünya Bankası gibi uluslararası kurumların küresel standartlarını almış, hem de bölgesel ve yerel unsurları da sürece dahil etmiştir (Baogang, 2017, s. 97).

ASEAN'ın kuruluşu ve gelişimi değerlendirildiğinde; sloganı, misyonu ve vizyonuyla da örtüşen ortak kimliğinin inşasında normlar, değerler ve fikirler oldukça etkili olmuş, örgütün devamlılığını sağlaması ve etkisinin genişlemesi yine kendine özgü yapısının korunması ve belirlenen ilkelere bağlılıkla mümkün kılınmıştır. Yeni normların oluşturulması ve örgütün etkinliğini çeşitli bölgelerle geliştirdiği anlaşma ve zirvelerle arttırması, ASEAN'ı aynı zamanda uluslararası bir norm girişimcisi haline getirmektedir.

Bölgesel ve Uluslararası Platformlarda Fikirsiz ve Normatif Girişimler

ASEAN'ın oluşumunda ve faaliyetlerini devam ettirmesinde norm ve değerler önem taşımış, bu kapsamda hem ülkelerle bilateral hem de diğer bölgesel organizasyon ve uluslararası kurumlarla multilateral diyaloglar ve işbirlikleri geliştirilmeye çalışılmıştır. ASEAN'ın Politik-Güvenlik, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel olmak üzere üç alanda faaliyet gösteren ASEAN Topluluğu bölgesel düzeyde her biri için ayrı projeler geliştirmektedir. Kırsal Kalkınma ve Yoksulluğun Azaltılması, Enerji İşbirliği İçin Eylem Planı, Eğitim Eylem Planı gibi projeler üye ülkelerin kalkınma, refah ve sürdürülebilir gelişmesi desteklenirken, örgütün 2025 Ana Planı çerçevesinde altyapı, dijital inovasyon, kesintisiz lojistik, gümrük düzenlemeleri ve insan mobilizasyonu alanlarında çalışmalarda bulunularak daha güçlü bir toplum duygusu ve daha entegre bir Güneydoğu Asya oluşturulması planlanmıştır (ASEANc, t.y.). Bunun yanında ASEAN'ın dikkat çektiği bir diğer konu da çevre yönetişimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevresel bozulmalar, hava ve su kirliliği gibi meselelerde ortak bilinç oluşturulmaya çalışılmış, konu gündeme ilk kez 1977'de alınmış, 1995'te Çevre Yılı ilan edilmiş ve 1997'de çevre raporu yayınlanmıştır. Ayrıca ülkelerin çevre bakanları üç yılda bir resmi, her yıl gayriresmi düzeyde bir araya gelmektedir. Bunun yanında

2001 yılında Çevre Durum Raporu yayınlayan ASEAN, çevre hakkında bölgesel girişimlerde bulunmaya çalışmıştır. Ancak, örgütün temel kimliğini oluşturan müdahalesizlik normu ve yaptırım tehdidinde başvurulamaması çevre hakkında etkilerin sınırlı kalmasına yol açmıştır (Elliott, 2003, s. 30-36).

Bölge içi yapılan projelerin yanında BM ile kurulan ortaklıklar ASEAN'ın fikirselsel ve normatif girişimlerinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. BM'de gözlemci statüsünde olan ASEAN, özellikle BM'nin Kalkınma Programı ve Asya-Pasifik Komisyonları ile yakın ilişki içinde bulunmuştur. İlk ASEAN-BM Zirvesi 2000 yılında gerçekleştirilmiş, zirvede barış, güvenlik, insan kaynaklarının gelişimi ve Güney-Güney İşbirliği meseleleri ele alınmıştır. 2005 yılındaki ikinci zirvede ise, yoksulluğun azaltılması, bulaşıcı hastalıkların önlenmesi ve kontrolü, ulusötesi meseleler, ticaret ve yatırım konularında daha geniş çaplı işbirliklerinin kurulması düşünülmüştür. 2007 yılında BM ile stratejik öneme sahip konularda düzenli istişarede bulunmak için mutabakat zaptı imzalanmış ve 2011 yılında Endonezya'da düzenlenen 4.ASEAN-BM Zirvesi'nde ASEAN ve BM arasında Kapsamlı Ortaklık konulu bildirge kabul edilmiştir. Göçmen işçilerin hakları, afet riskinin azaltılması, çevresel sürdürülebilirlik, gıda güvenliği, eğitim, cinsiyet eşitliği, bulaşıcı hastalıklar, insan haklarının gelişimi ve yönetişimi gibi pek çok konu hakkında ASEAN-BM işbirliği desteklenmiştir (UNAPRCM, t.y.). 2011 yılında uygulanmasına karar verilen BM ve ASEAN'ın ortak eylem planı 2016-2020 arası dönem hedeflerini belirlemektedir. Bu hedefler ASEAN'ın 2025 vizyonlarıyla ve 2030'da ulaşılacak istenen BM sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle de örtüşmektedir (UNAPRCM, t.y.; ASEANc, t.y.; ASEAN, 2017, s. 2).

BM'nin yanında farklı bölgesel organizasyonlarla da ilişkilerini geliştirmeyi hedefleyen ASEAN, bu kapsamda AB ile ekonomik, güvenlik ve sosyo-kültürel alanların dahil olduğu 2018-2022 İşbirliği Eylem Planı'nı hazırlamış, bunun yanında MERCOSUR, GCC, SADC, SCO ve SAARC gibi bölgesel örgütlerle ortak zirveler düzenlemiştir. Ülkelerle bilateral diyaloglarını da arttırmak isteyen ASEAN, aralarında Çin, Güney Kore, Hindistan ve ABD'nin de bulunduğu on ülkeyle diyalog forumu oluşturmuş, içinde Türkiye'nin yer aldığı dört ülkeyle sektörel ortaklık kurmuş ve Almanya ile kalkınma ortaklığı geliştirmiştir (ASEANd, t.y.).

ASEAN'ın geliştirdiği işbirlikleri ve projelerin kalkınmadan çevreye, sağlıktan afet yönetimine çeşitli alanları kapsadığı ve temel motivasyonunun yalnızca ekonomi ve güvenlik olmadığı, organizasyonun bölge içi ve uluslararası platformlarda fikirselsel ve normatif katkılar sağladığı görülebilmektedir. Örgütün 2020, 2022 ve 2025 planlarını oluşturması fikirselsel alanların gündeminde önemli bir yer tuttuğu ve geleceğe yönelik projelerini şekillendirmede etkili olduğu söylenebilmektedir.

Sonuç

ASEAN'ın kendi tarzında bir bölgeselleşme oluşturması ve diğer bölgesel organizasyonlardan farklı bir örgüt olarak ortaya çıkmasında ASEAN'ın bölgeye özgü fikirselsel ve normatif değerleri geliştirmesi ve bunları uygulayabilmesi etkili olmuştur. Coğrafi, ekonomik ve güvenlik

bölgeselleşmelerinin ötesinde normatif ve fikirsel bölgeselleşme bir bölgenin oluşmasında ortak kimlik, değer, norm, kültür ve tarihe vurgu yapmakta politikaların takip edilmesinde bölge dinamiklerini ve üye devletlerin önceliklerini göz önünde bulundurmaktadır.

Rasyonel teorilerin kapasitelere ve çıkara yaptıkları vurguya karşın bölgenin sınırlarının ve kimliğinin sonradan oluşturulduğunu ileri süren inşacı teoriye göre, bölgeselleşme başarısı yalnızca materyal çıktılarla ölçülememekte norm geliştirebilmesi ve ortak kimliğin paylaşılması da bu sürecin bileşenlerini oluşturabilmektedir. Sömürge geçmişleri bulunan ve Soğuk Savaş döneminde büyük güçlerin etkilerinin sınırlandırılmasını hedefleyerek bir araya gelen ASEAN ülkeleri için ulusal egemenliğin korunması en önemli normu oluşturmuş, bu nedenle AB'den farklı olarak yetkilerin ulus üstü bir kuruma bırakılmadığı, üyelerin iç işlerine karışılmadığı, topraksal bütünlüğe saygı duyulan ve kuvvet kullanma tehdidine başvurulmayan bir organizasyon kültürü oluşmuştur. Bu durumun ASEAN'ın operasyonel gücünü sınırlandırdığı yönünde tartışmalar olmakla birlikte, bölgenin dinamikleri göz önüne alındığında tarihsel geçmişleri ve bağımsızlığa verdikleri önemden kaynaklı Güneydoğu Asya'da farklı bir tür bölgeselleşmenin sürdürülebileceği yönünde görüşler de bulunmaktadır. Küreselden, bölgeselden ve yerelden aldığı değerleri birleştirmesiyle ASEAN'ın özgün bir bölgeselleşme türü oluşturduğu, bu fikirlere bağlı kalarak politikalarını takip etmesiyle normatif bölgesel bir aktör olduğu gözlemlenebilmektedir.

ASEAN, bölgesindeki fikirsel girişimlerinin yanında BM, diğer bölgesel organizasyonlar ve dünyanın çeşitli bölgelerindeki ülkelerle bilateral diyaloglar geliştirmeye önem vermektedir. BM ile 2000 yılından itibaren gerçekleştirilen zirvelerde pek çok konu başlığında eylem planları oluşturulması ve 2020, 2022 ve 2025 planlarının belirlenmesi ASEAN'ın normatif ve fikirsel bölgeselleşmesinin uzun dönemli olduğuna işaret etmekte ve uluslararası ilişkilerdeki ekonomik ve güvenlik temelli çalışmaların yanında bölgeselleşmenin normatif ve fikirsel boyutuna katkı sağlamaktadır.

Kaynakça

- Acharya, A. (2008) "Regional Worlds in a Post-Hegemonic Era", *3rd GARNET Annual Conference*, Bordeaux, <http://amitavacharyaacademic.blogspot.com.tr/2008/10/regional-worlds-in-post-hegemonic-era.html>, (Erişim 02.01.2018).
- Acharya, A. (2012a) "Ideas, Norms and Regional Orders", içinde T.V.Paul (Ed.) *International Relations Theory and Regional Transformations*, NY: Cambridge University Press, 183-209.
- Acharya, A. (2012b) "Comparative Regionalism: A Field Whose Time has Come?", *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, 47 (1), 3-15.
- Acharya, A. ve Layug, A. (2012) "Collective Identity Formation in Asian Regionalism: ASEAN Identity and the Construction of the Asia-Pacific Regional Order", *IPSA*, http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_7151.pdf, (Erişim 01.01.2018).
- Adler, E. (1997) "Imagined (Security) Communities: Cognitive Regions in International Relations", *Millennium: Journal of International Studies*, 26 (2), 249-277.

- Adler, E. ve Crawford, B. (2002) "Constructing a Mediterranean Region: A Cultural Approach", *The Convergence of Civilizations? Constructing a Mediterranean Region Konferansı*, Portekiz.
- ASEAN (2017) "An Overview of ASEAN-UN Cooperation", ASEAN, <http://asean.org/storage/2012/05/Overview-of-ASEAN-UN-Cooperation-As-of-1-August-2017-clean.pdf>, (Erişim 02.01.2018).
- ASEANa, t.y., "ASEAN Overview", ASEAN, <http://asean.org/asean/about-asean/overview/>, (Erişim 01.01.2018).
- ASEANb, t.y., "ASEAN History", ASEAN, <http://asean.org/asean/about-asean/history/>, (Erişim 01.01.2018).
- ASEANc, t.y., "Community Vision", ASEAN <http://www.asean.org/storage/images/2015/November/aec-page/ASEAN-Community-Vision-2025.pdf>, (Erişim 02.01.2018).
- ASEAND, t.y., "ASEAN External Relations", ASEAN, <http://asean.org/asean/external-relations/>, (Erişim 03.01.2018).
- Baldwin, R.E. (2007) "Managing the Noodle Bowl: The fragility of East Asian Regionalism", *The ADB Working Paper Series on Regional Economic Integration*, 7, <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/28464/wp07-baldwin.pdf>, (Erişim 29.12.2017).
- Baogang, H. (2017) *Contested Ideas of Regionalism in Asia*, NY: Routledge.
- Börzel, T., T. Risse (2009) "Diffusing (Inter-) Regionalism The EU as a Model of Regional Integration", *KFG Working Paper*, 7, Berlin: Freie Universität.
- Börzel, T.A. (2016) "Theorizing Regionalism: Cooperation, Integration, and Governance", içinde T.A.Börzel ve T.Risse (Ed.), *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism*, UK: Oxford University Press.
- Bull, H. (2012) *The Anarchical Society*. NY: Palgrave
- Checkel, J. (2016) "Regional Identities and Communities", içinde T.A.Börzel ve T.Risse (Ed.), *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism*, UK: Oxford University Press, 559 – 578.
- Dedeoğlu, B. (2004) "Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Faklılıkların Birlikteliğine", *Uluslararası İlişkiler*, 1 (4), 1 – 21.
- Elliott, L. (2003) "ASEAN and Environmental Cooperation: Norms, Interests and Identity", *The Pacific Review*, 16 (1), 29-52.
- Fawcett, L. (2012) "The History and Concept of Regionalism", *European Society of International Law. Conference Paper*, 4, 13-15 September, Spain.
- Fierke, K.M. (2013) "Constructivism", içinde T. Dunne, M. Kurki ve S. Smith (Ed.), *International Relations Theories Discipline and Diversity*, UK: Oxford University Press, 187-205.
- Haas, E.B. (1964) *Beyond the Nation-State. Functionalism and International Organization*, Stanford: Stanford University Press.
- He, J. (2016) "Normative Power in the EU and ASEAN: Why They Diverge", *International Studies Review*, doi: 10.1093/isr/viv028, (Erişim 30.12.2017).
- Hoffman, A.R., R. Kfuri (2007) "The role of external actors upon regional integration: the US, the EU and Mercosur", *ECPR*.
- Hurrell, A. (2006) "One World? Many Worlds? The Place of Regions in The Study Of International Society", *Royal Institute of International Affairs*, London: Chatham House.
- Jetschke, A., S.N. Katada (2016) "Asia", içinde T.A. Börzel ve T. Risse (Ed.), *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism*, UK: Oxford University Press, 225-248.
- Karadeniz, R.F. ve Gök, G.O. (2019). "Bölgesel-Küresel Rol İlişkisi Bağlamında Endonezya'nın 2000'li Yıllarda ASEAN ve BM'deki Politikalarının Analizi", *International Journal of Political Science & Urban Studies*, 7, Özel Sayı, 101-118.

- Katsumata, H. (2006) "Establishment of the ASEAN Regional Forum: Constructing A 'Talking Shop' Or A 'Norm Brewery'?", *The Pacific Review*, 19 (2), 181-198.
- Koga, K. (2010) "The Normative Power of The ASEAN Way, Potentials, Limitations and Implications for East Asian Regionalism", *SJEAA*, 80-95.
- Mitrany, D. (1948) "The Functional Approach to World Organization", *International Affairs*, 24(3), 350-363.
- Panikkar, K.M. (1999) "Regionalism and World Security", *SAGE Journals*, 55, 131-136.
- Paul, T.V. (2012) "Regional Transformation in International Relations", içinde T.V. Paul (Ed.), *International Relations Theory and Regional Transformations*, NY: Cambridge University Press, 3-22.
- Pempel, T.J. (2005) *Remapping Asia: The Construction of a Region*, NY: Cornell University Press.
- Pollard, V.K. (1970) "ASA and ASEAN, 1961-1967: Southeast Asian Regionalism", *Asian Survey*, 10 (3), 244-255.
- Ravenhill, J. (2009) "East Asian regionalism: Much Ado about Nothing?", *Review of International Studies*, 35, 215-235.
- Simon, S.W. (2013) "The ASEAN Regional Forum: Beyond the Talk Shop?", *NBR Analysis Brief*, http://nbr.org/publications/analysis/pdf/Brief/071113_Simon_ARF.pdf, (Erişim 02.01.2018).
- Söderbaum, F. (2015) "Early, Old, New and Comparative Regionalism: The Scholarly Development of The Field, The Transformative Power of Europe", *KFG Working Paper Series*, 64, Berlin: Freie Universität.
- Stubbs, R. (2002) "ASEAN Plus Three Emerging East Asian Regionalism?", *Asian Survey*, 42 (3), 440-455.
- Tüzgen, A.B. (2019). "MERCOSUR'un Ekonomik Bölgeselleşmesi: 2006-2016 Yılları Bölge İçi Ticari İlişkilerin Analizi", *International Journal of Political Science & Urban Studies*, 7, Özel Sayı, 23-37.
- UNAPRCM, t.y., "ASEAN-UN Partnership", *United Nations Asia Pasific Regional Coordination Mechanism*, <http://www.unaprcm.org/asean-un-partnership>, (Erişim 01.01.2018).
- Viner, J. (1950) *The Customs Union Issue*. NY: Carnegie Endowment for International Peace.
- Wheeler, N.J. (2003) *Saving Strangers Humanitarian Intervention in International Society*. NY: Oxford
- Wight, M. (1977) *Systems of States*, UK: Leichester University Press.